

Dronningen

7. november 2016

Dronningen tilhører gruppen af tunge officerer, der er karakteriseret ved, at de sammen med kongen, kan sætte modstanderens enlige konge mat. Ved en hvilken som helst stilling med de tre brikker, bliver den enlige konge mat i maksimalt **10** træk.

Tilsvarende er trækantallet for følgende konstellationer:

K+T mod K - max. **16** træk

K+L+L mod K - max. **19** træk

K+L+S mod K – max. **33** træk

Af værdi regnes dronningen lig med ca. 8 bønder. Det gør dronningen til skakspillets i særklasse stærkeste brik. Dronningen er bedst i åbne stillinger og i slutspil. Den skal ikke for tidligt ud i åbningsspillet, det er den for værdifuld til. Det kan evt. medføre dronningefangst. Men skandinavisk åbning 1. e4 d5 2. e4xd5 Dxd5 er undtagelsen fra reglen. Dronningen virker udmærket ved sin fjern-virkning.

Indtil midten af 1800-tallet var det god skik at gøre modstanderen opmærksom på, at vedkommendes dronning var truet. Så sagde man "**gardez**". Tilsvarende når modstanderens konge var truet (stod i skak), blev der sagt "**check**". Denne praksis ophørte ved starten af 1900-tallet.

I 96,9 % af alle bondeforvandlinger, bliver der taget en dronning. På et tomt bræt dækker dronningen fra 22 felter (når den står på randfelterne) til 28 felter (når den står i de fire centralfelter).

Dronningen trækker med de nuværende regler, som et tårn + en løber (henholdsvis de sorte og hvide diagonalfelter). Det har den ikke altid gjort. I Chaturanga (forløberen for skak) kunne dronningen kun gå (eller slå en brik) et skridt på diagonalen.

Omkring år 1300 udvidedes bevægelsesmønstret til at kunne foretage to felter i alle retninger, således at en dronning, der f.eks. står på et hvidt felt også ender på et hvidt felt efter den er flyttet (tilsvarende for sorte felter).

Senere indførte man den regel, at dronningen én gang i partiet kunne foretage et springertræk - det såkaldte "**damespring**". Denne regel fortsatte i Tyrkiet og Rusland indtil slutningen af 1700-tallet.

I 1495 udgiver spanieren **Luis Ramiraz de Lucena** (1465-1530) lærebogen: "**Repetición de amores y Arte de ajedrez**", som er den ældst kendte skaklærebog. Heri omtales dronningens nye måde at bevæge sig på: frit på linjer, rækker og diagonaler. Disse ændringer slår først rigtigt igennem efter år 1525.

Luis Ramiraz de Lucena bog: "Repetición de amores y Arte de ajedrez"

Denne dynamiske ændring af dronningens rækkevidde revolutionerede skakspillet totalt. Skaks nye spillemåde benævnes (i Spanien: "Ajedrez de la dama" - i Italien: "Scacchi de la donna" – i Frankrig "Esches de la dame enragée": skak med den rasende dame).

Den gamle spillemåde kaldes "Ajedrez del viejo" (skak på den gamle facon). Uden dronningens nye måde at bevæge sig på, var skak aldrig blevet så populært og udbredt som i vore dage.

Navnet på dronningen foretog følgende rejse, som også omfatter et skifte fra mand til kvinde: I Chaturanga (forløberen for skak) startede dronningen som "mantri" (rådgiver for kongen). Da skakken kom til Persien blev det til "farzin" (rådgiver) og da skakken blev bragt til de arabiske lande blev det "firz" (rådgiver).

I Europa blev "firz" til "ferz" og videre til "ferzia" og "fierge". "Fierge" blev til "vierge", som betyder virgin eller jomfru. Mantrien var blevet til en kvinde. Dette skifte skete omkring år 1000. Fra da af blev mantrien udskiftet med dronningen – det skete meget langsomt gennem de næste mange år. Den dronning der dukkede frem, var som tidligere skrevet meget svag.

At "fierge" blev til "vierge" og derved kom til at betyde noget helt andet skyldes, at de to ord tilhører gruppen af homofoner (samme lyd). Homofoner staves forskelligt, men udtales ens. Et andet eksempel er hver, værd og vejr.

Nu stod valget mellem, at kalde dronningen for "lady" (Notre Dame) eller "queen" (Reine des Anges). Først dominerede ordet "lady" (dame) – efterhånden kom ordet "queen" også med - nok foranlediget af, at udgangsstillingen af brikkerne blev opfattet som en kongelig borg; ikke som en opstilling af soldater, som skulle i krig. På slottet boede kongen og dronningen.

Det er ganske sandsynligt den tids ånd vedrørende familie, der her afspejles. Desuden påvirkningen fra den tids stærke dronning: Isabella 1. af Castilien, Spanien (1451-1504).

Isabella af Castilien

Ordet dame i skak stammer ikke fra brætspillet dam.

På hvilken side af kongen skal dronningen stå?

I Chaturanga står den hvide mantri på venstre side (d1) af sin konge og den sorte mantri står ligeledes på venstre side (e8) af sin konge.

Dvs. mantrierne stod ikke på samme linje – og derved stod kongerne heller ikke på samme linje. Lidt senere blev det til, at kongen kunne stå på enten e1 eller d1 (sort e8 eller d8) – og mantrien tilsvarende på d1 eller e1 (sort d8 eller e8) – men hvids og sorts konge skulle stå på samme linje; derved kom også de to mantrier til at stå på samme linje.

Men i starten af 800-tallet fastlagde araberne endegyldigt placeringen af kongerne og derved også for mantrierne (som senere fik navneforandring til dronninger): Den hvide konge skulle stå på e1 og den sorte konge på e8 – tilsvarende mantrierne på d1 og d8. Sådan har udgangsstillingen i skak været siden.

Dronningens udgangsfelt er let at huske: Hvid dronning på et hvidt felt (d1) og sort dronning på et sort felt (d8). Denne regel gælder kun, hvis brættet er vendt rigtigt: Begge spillere skal have et hvidt hjørnefelt (h1 og a8) på højre hånd. Det giver den såkaldte **HH-regel: Hvidt felt til højre**.

Man kan sige, at brikkerne i hvids og sorts udgangsstilling er hinandens spejlbilleder. Set fra spillernes side, har hvid dronningen på sin venstre side og rokerer mod højre i den korte rokade, og sort har dronningen på sin højre side og rokerer mod venstre i den korte rokade.

Men der er stadig mange lande, hvor dronningen bliver benævnt som **“dame”** (f.eks. i Tyskland, Frankrig og Italien). I mange asiatiske lande benævnes dronningen stadig som **“mantri”**.

Her kommer navnet på dronningen på udvalgte sprog:

Arabisk: firz

Dansk: dronning

Hollandsk: dame/konigin

Engelsk: queen

Finsk: daami/kuningatar

Fransk: dame

Tysk: Dame/Königin

Irsk: banrion

Italiensk: donna/regina

Norsk: dronning

Latin: regina

Persisk: farzin

Portugisisk: dama/rainha

Russisk: ferz

Spansk: dama/reina

Svensk: dam/drottning

På noteringslisten er det normale bogstav for dronningen et D. I England er det et Q.

Dronningens udseende gennem tiden:

En arabisk mantri fra starten af 900-tallet: Det er mantrien i forgrunden:

Arabisk mantri

En dronning fra Spanien i 1100-tallet:

Spansk dronning

En dronning fra Skandinavien i 1200-tallet:

Skandinavisk dronning

Dubrovnik sætter fra 1950 samt nyere sæt

Dubrovnik-brikkerne blev der spillet med under skakolympiaden i Dubrovnik, Jugoslavien i 1950. Disse brikker var Bobby Fischers yndlingsbrikker – han brugte dem altid til analyser. De blev også anvendt i revanchematchen i 1992 mellem Fischer og Spassky.

I den originale udgave fra 1950, har dronningen 9 udskæringer (carving) i kronen – senere udgaver har kun 5. Foroven på kronen er der en lille rund kugle – i lighed med Dubrovnik-kongens.

En Staunton-dronning har 12 udskæringer i kronen. En Staunton-konges krone toppes af et lille kors. For øvrigt er dronningens krone (gælder alle modeller) ikke en krone, men en såkaldt coronet. Forskellen mellem en coronet og en krone (crown) er manglen af buer i en coronet.

Billeder af skaksæt fra 1800-tallet – det er dronningen, der er næsthøjst:

Skaksæt fra 1800-tallet

Staunton dronning

Næste artikel i Brikkernes historie bliver om kongen.

Mange hilsener

Ove Rytter Jensen